

Βιβλιοπαρουσίαση τεύχους : Ασήμαντη λεπτομέρεια (Adania Shibli – Εκδόσεις Πλήθος)

Του Βασίλη Καραπάνου

Πολύ πρόσφατα εκδόθηκε στην ελληνική γλώσσα, σε μετάφραση από τα αραβικά της Ελένης Καπετανάκη, από τις εκδόσεις Πλήθος, το λογοτεχνικό βιβλίο της παλαιστίνιας συγγραφέα Adania Shibli *Ασήμαντη λεπτομέρεια*.

Η ιστορία είναι βασισμένη σε πραγματικά γεγονότα. Αυτή η διακήρυξη θα μπορούσε να είναι απλώς ένα ακόμα διαφημιστικό τρικ. Όμως, στην περίπτωση του συγκεκριμένου βιβλίου, γνωρίζουμε εκ των προτέρων ότι η ιστορία που αφηγείται, όχι μόνο είναι πέρα για πέρα αληθινή, αλλά ότι είναι συγχρόνως μια συμπυκνωμένη στιγμή της βίας της κατοχής και του πολέμου, που έχει ποτίσει και συνεχίζει να ποτίζει με μπόλικο αίμα και δυστυχία την περιοχή της Παλαιστίνης.

Αύγουστος, λοιπόν, του 1949. Ένα χρόνο μετά τη Νάκμπα (καταστροφή) του 1948 και τον εκτοπισμό περίπου 700.000 Παλαιστινίων από τις εστίες τους, που συμπίπτει με την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ. Ένα στρατιωτικό απόσπασμα του ισραηλινού στρατού βρίσκεται στην έρημο Νέγκεβ, κοντά στα σύνορα με την Αίγυπτο, με καθήκον την υπεράσπιση των συνόρων του νεοσύστατου κράτους, τον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής, τη δημιουργία αναχωμάτων και τάφρων και τον εντοπισμό και την εξολόθρευση βεδουίνων και Παλαιστίνιων της περιοχής.

Μία νεαρή Παλαιστίνια, μαζί με έναν σκύλο, εντοπίζονται και πιάνονται αιχμάλωτοι από τους ισραηλινούς στρατιώτες, αφού πρώτα εκτελεσθούν όλοι οι σύντροφοί της. Την κοπέλα τη μεταφέρουν στο στρατόπεδο, όπου την «αποκαθάρουν» σχεδόν

τελετουργικά παρουσία όλου του στρατεύματος, την κουρεύουν και την ντύνουν με τα δικά τους ρούχα. Όμως, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Shibli: «ξαφνικά άνοιξε η πόρτα της καλύβας και η κοπέλα βγήκε έξω κλαίγοντας και μουρμουρίζοντας ακατάληπτες σκόρπιες λέξεις που μπερδεύονταν με το αδιάκοπο γάβγισμα του σκύλου. Κι εκείνη τη στιγμή μετά το σούρουπο, προτού πέσει το βαθύ σκοτάδι, καθώς το στόμα της άφηνε να βγει μια γλώσσα άλλη, διαφορετική απ' τη δική τους, η κοπέλα έγινε και πάλι ξένη στα μάτια τους, παρόλο που έμοιαζε πολύ με τους στρατιώτες του στρατοπέδου.»[1]

Οι ιδιότητες που κουβαλά η νεαρή Παλαιστίνια απηχούν πολλαπλές καταπιέσεις και οδηγούν τελικά στον μαζικό βιασμό της και στην ταφή του σώματός της κάπου στην έρημο Νέγκεβ. Είναι γυναίκα, αιχμάλωτη πολέμου και πρόσφυγας μέσα στην ίδια της την πατρίδα, συνεπώς είναι φονεύσιμη, αναλώσιμη, πρόσωπο χωρίς δικαιώματα, πατρίδα, παρελθόν και μέλλον. Το διαρκές και ακαταπόνητο αλύχτισμα του σκύλου αποτελεί τη μοναδική κραυγή αγωνίας, τη μοναδική παραφωνία στη μελωδία που γράφουν οι νικητές.

Το πρώτο μέρος του βιβλίου διαρθρώνεται σε μια ημερολογιακού τύπου καταγραφή των γεγονότων εκείνου του μακρινού Αυγούστου του 1949, μέσα από την οποία εκτυλίσσεται η πραγματική ιστορία μιας νέας γυναίκας που βιάστηκε κι εκτελέστηκε στην έρημο Νέγκεβ. Η αλληλουχία των γεγονότων καταγράφεται με την αυστηρότητα και την επαναληψιμότητα που απαιτεί η στρατιωτική ζωή και πειθαρχία του στρατεύματος, χωρίς ίχνος συναισθηματικής φόρτισης.

Μία γυναίκα, Παλαιστίνια κι αυτή, γεννημένη 25 χρόνια μετά το φρικτό τέλος της νεαρής βεδουίνας, πέφτει τυχαία πάνω στην ιστορία αυτή σε κάποιο έντυπο. Αυτή η ασήμαντη λεπτομέρεια – η ημερομηνία της γέννησής της συμπίπτει με την ημερομηνία της δολοφονίας – δίνει το έναυσμα για την αναζήτηση των ιχνών της, για την ανάσυρση της ιστορίας της από τη λήθη. Κι από αυτό το σημείο, αρχίζει το δεύτερο μέρος του βιβλίου.

Ευθύς εξ αρχής δημιουργείται μια ψυχοσυναισθηματική σύνδεση μεταξύ της γυναίκας αυτής και της γυναίκας που βιάστηκε και δολοφονήθηκε. Έτσι ξεκινάει το οδοιπορικό της αφηγήτριας, η οποία αποφασίζει να διασχίσει τις διαφορετικές ζώνες ελέγχου του ισραηλινού στρατού, να περάσει σύνορα, φράχτες και τείχη, ενόπλους και εποίκους, προκειμένου να βρει ίχνη της κοπέλας, το σημείο που την έθαψαν.

Το road trip αυτό είναι ιδιότυπο φυσικά. Παρά την ομορφιά του περιβάλλοντος, τον έναστρο ουρανό, το ελαφρύ αεράκι της ερήμου, παρά την αύρα της θάλασσας και τους αχνοκίτρινους αμμόλοφους, η αφήγηση κυριαρχείται από το άγχος των πολλαπλών συνόρων και απαγορεύσεων που πρέπει να ξεπεράσει η αφηγήτρια για να πετύχει το στόχο της, εφοδιασμένη με την ταυτότητα μιας συναδέλφου της, η οποία επιτρέπεται να κινείται μεταξύ περιοχών που για την αφηγήτρια είναι αποκλεισμένες.

Η διαδρομή της αφηγήτριας ξεκινάει από τη Ραμάλλα και συνεχίζεται μέχρι την έρημο Νέγκεβ. Η ίδια η διαδρομή, ο παραλογισμός των συνόρων, η βία της αποικιοκρατίας που έχει εσωτερικεύσει η γυναίκα και την αναγκάζει να μιλάει αγγλικά και όχι αραβικά για να μην κινήσει υποψίες, τα χωριά φαντάσματα των χαρτών προ του 1948, οι βίαιοι και μαζικοί εποίκισμοί, καταγράφονται με μαεστρία και απλότητα από μία συγγραφέα που τα έχει βιώσει όλα αυτά στο πετσί της. Την ίδια στιγμή, όμως, μέσα από την ιστορία της αφηγήτριας, η συγγραφέας προβαίνει σε μια όμορφη «απατεωνιά», σ' ένα σάλτο ελευθερίας, εκμεταλλευόμενη το γεγονός ότι η ηρωίδα υποδύεται μια άλλη γυναίκα και στη συνέχεια μια τουρίστρια. Η πλαστοπροσωπία της επιτρέπει να απολαύσει για λίγο τον έναστρο ουρανό και τη θάλασσα, να νιώσει ότι κινείται ελεύθερα στο διάκενο της καταπίεσης και των απαγορεύσεων που της έχουν επιβληθεί προτού καν γεννηθεί.

Σταδιακά η μια γυναίκα μετουσιώνεται μέσα από το παρελθόν της άλλης, σε μια ακόμη σκιά που πασχίζει να μη σβήσει κάτω από την ασφυκτική μέγγενη της αποικιοκρατίας. Τα τοπία έχουν αλλάξει, αλλά τα μοτίβα είναι γνώριμα, μια διαρκής υπενθύμιση

ότι η ύπαρξη δεν καθορίζεται από το δίκαιο του ισχυρού, ότι η μνήμη δεν εξαλείφεται όταν υπάρχουν άνθρωποι που την κρατούν ζωντανή, ότι μπορεί μεν η καυτή άμμος της ερήμου να απορροφά λαίμαργα τα ίχνη του παρελθόντος, αλλά ίσως η μεγαλύτερη αντίσταση του παλαιστινιακού λαού να πραγματοποιείται μέσα από την επίμονη και ακαταπόνητη προσπάθειά του να υπάρξει και να μην ξεριζωθεί. Σαν αλύχτισμα ενός σκυλιού που χάθηκαν τα ίχνη του κάποτε, μια κάποια αυγουστιάτικη μέρα και από τότε τριγυρνά μέσα στα χρόνια για να αφυπνίζει όσες και όσους μπορούν να ακούσουν το κάλεσμά του.

Τον περασμένο Οκτώβριο, λίγες μέρες μετά την επίθεση της Χαμάς από τη Γάζα προς το Ισραήλ και τη νέα εκστρατεία γενοκτονίας που έχει εξαπολύσει από τότε το αποικιοκρατικό καθεστώς του Ισραήλ προς τον παλαιστινιακό λαό, είχε προγραμματιστεί η βράβευση της Adania Shibli στο πλαίσιο της έκθεσης βιβλίου της Φρανκφούρτης στη Γερμανία. Το λογοτεχνικό βραβείο με την ονομασία «Liberaturpreis» από την οργάνωση Litprom, θα απονεμόταν στη συγγραφέα για την *Ασήμαντη λεπτομέρεια*. Η βράβευση ακυρώθηκε, διότι «ξαφνικά» η συγγραφέας κατηγορήθηκε ως αντισημίτρια, μια κατηγορία παντελώς αστήριχτη, αβάσιμη και στερεοτυπική. Κουβαλώντας την ταυτότητα της γυναίκας, της Αράβισσας και της Παλαιστίνιας, δεν χωρούσε στα πλαίσια της επιλεκτικής ευαισθησίας της οργανωτικής επιτροπής της έκθεσης βιβλίου, η οποία στάθηκε στο πλευρό του Ισραήλ, «ξεχνώντας» να κάνει την οποιαδήποτε αναφορά στις ατελείωτες σφαγές που διεξάγει δεκαετίες τώρα απέναντι σε ανυπεράσπιστο και άμαχο πληθυσμό.

Με τα λόγια του Έντσο Τραβέρσο : «Ο αντισημιτισμός έχει πάψει να διαμορφώνει τις εθνικές κουλτούρες, παραχωρώντας τη θέση του στην ισλαμοφοβία, την κυρίαρχη μορφή ρατσισμού στις απαρχές του 21ου αιώνα, καθώς και σε μια νέα εβραιοφοβία, παράγωγο της ισραηλοπαλαιστινιακής διαμάχης. Η μνήμη του Ολοκαυτώματος, έχοντας μετατραπεί σε «πολιτειακή θρησκεία» των φιλελεύθερων δημοκρατιών μας, μετέτρεψε τον πρώην παρία λαό σε προστατευμένη μειονότητα, κληρονόμο μιας ιστορίας που

προσφέρει το κριτήριο με το οποίο η δημοκρατική Δύση μετράει τις ηθικές αρετές της».[2]

Κι όμως, η Adania Shibli, χρησιμοποιώντας την αραβική γλώσσα που τόσο δαιμονοποιούν τα αποικιοκρατικά καθεστώτα της Δύσης, συμπεριλαμβανομένου του Ισραήλ, καταργεί τις αποστάσεις και τις διαμεσολαβήσεις και με λόγο απλό και συνάμα πυκνό επαναφέρει στο υπάρχον ζητήματα που η αποικιοκρατία διαχρονικά επιχείρησε να εξαφανίσει, όπως την αρμονική συμβίωση του ανθρώπου με τη φύση, με τη γη του, με τις μνήμες του.

Με τα δικά της λόγια για το κλείσιμο : *«Είμαι ενάντια στις αδικίες, την αποικιοκρατία, την κατοχή, και την ταπείνωση των Παλαιστινίων που ορίζονται ως κάτι άλλο μέσα στο ισραηλινό κράτος και στην ισραηλινή πολιτική και ιδεολογία : θα ήθελα αυτό να τελειώσει. Δεν θέλω ένα παλαιστινιακό κράτος, ή ένα κράτος του Ισραήλ – δεν θέλω κανένα από τα δύο. Δεν θέλω κανένα κράτος, στην πραγματικότητα. Είμαι συγγραφέας, οπότε μπορώ να ενδίδω σε φαντασιώσεις.»[3]*

[1] Βλ. Adania Shibli, *Ασήμαντη λεπτομέρεια*, μτφρ. Ελένη Καπετανάκη, Αθήνα: Πλήθος, 2024

[2] Βλ. Enzo Traverso, *Το τέλος της εβραϊκής νεωτερικότητας. Ιστορία μιας συντηρητικής στροφής*, μτφρ. Νίκος Κούρκουλος, Αθήνα : Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2020, σ. 13

[3] Βλ. λήμμα στην αγγλική Wikipedia σχετικά με την παλαιστίνια συγγραφέα Adania Shibli

“Γιατί υποστήριζε άλλη ομάδα, γιατί ήταν αλλόθρησκος..”

του Βασίλη Καραπάνου

“Ξέρεις τι έχουν κάνει αυτοί στους δικούς μας ρε; Ξεχνιούνται αυτά; Μέχρι να σαπίσουν τα κόκκαλά τους θα τις χτυπάμε τις γαμιόλες. Να τους φιλήσουν οι μανούλες τους κρύους...”

Και κάπως έτσι τελειώνει το παραμύθι. Ούτε τα παιδιά στην κερκίδα είναι η μόνη σου ελπίδα ούτε τίποτα. 19χρονος πιτσιρικάς νεκρός, μαχαιρωμένος γιατί υποστήριζε άλλη ομάδα. Ήταν αλλόθρησκος.

Είμαστε οι τελευταίοι που θα εντοπίσουμε απλά ανεγκέφαλους και αούγκανους στα γήπεδα. Η κουλτούρα των γηπέδων είναι τόσο πολυδιάστατη, όσο και η κοινωνία με τα μύρια όσα θέματά της. Το ποδόσφαιρο δεν είναι το όπιο του λαού, ούτε ένα μέρος για να ξεδίνουν τα αποβράσματα. Ενσαρκώνει τις αντιθέσεις και τις ιδιαιτερότητες των κοινωνιών μας. Είναι άθλημα λαϊκό, γιατί υποστηρίζεται από πολλούς ανθρώπους διαφορετικών καταβολών. Μακριά από μας αναλύσεις που μιλάνε για παραστρατημένη εργατική τάξη που αντί να εξεγείρεται, ξεκαβλώνει στο γήπεδο.

Σε κάθε κοινωνική κίνηση, όμως, τα πράγματα δεν προχωράνε πάντοτε μπροστά. Ούτε γίνεται μία όμορφη στιγμή στον αθλητισμό να ξεπλύνει την καφρίλα και την ντροπή. Για κάθε μία στιγμή αλληλεγγύης μεταξύ οπαδών, για κάθε μία κίνηση συμπόρευσης στο δρόμο ενάντια στην καταστολή, μετράμε δεκάδες στιγμές δυσωδίας τα τελευταία χρόνια. Για κάθε προσπάθεια να καταργηθούν τα αθλητικά ιδιώνυμα και να γίνει πάλι αυτονόητη η μετακίνηση οπαδών, έρχονται περιστατικά όπως ο θάνατος του οπαδού του ΑΡΗ για να θυμίσουν ότι δεν είμαστε για τίποτα.

Δεν είμαστε για τίποτα αν δεν ξεριζωθεί η σαπίλα από τα σπλάχνα των γηπέδων. Αν δεν αποφασίσουν οι πολλοί οπαδοί, να

ξεκάνουν το απόστημα που ριζώνει βαθιά στις κερκίδες, κάνει κουμάντα, νταραβέρια και πουλάει προστασία. Που μεγαλώνει γενιές πιτσιρικάδων για να καθαρίζονται με μαχαίρια, τσεκούρια και δρεπάνια, ή και με όπλα. Ή θα περιφρουρήσουμε τις κερκίδες μας ή θα κάνουν κουμάντο οι κανίβαλοι. Ή θα σοβαρευτούμε ή θα μας πάρουν παραμάζωμα τα ιδιώνυμα και το ποδόσφαιρο-εμπόρευμα. Ή θα κοπεί η παρανοϊκή βία ή θα μιλάμε για τα αγνά χρόνια σαν να είναι προπολεμικά παραμύθια. Ας το λάβουμε σοβαρά υπόψη ως άνθρωποι που αγαπάμε την μπάλα, την αλητεία, την φασαρία και την ομάδα μας. Ας κρατήσουμε ένα ρίγος από αυτά που νιώθουμε όταν την βλέπουμε στο γήπεδο και γι' αυτόν τον πιτσιρικά.

Ή θα τελειώσουν οι μαλακίες ή καλύτερα να πάμε σπίτια μας...

Ένας Λιβορνέζος *working class* συγγραφέας στα Γιάννενα | Το Περιοδικό Βαβυλωνία στο ίδιο τραπέζι με τον Αλμπέρτο Πруνέτι για τον Αμίαντο και τα 108 μέτρα

του Βασίλη Καραπάνου

Σήμερα εν έτει 2021, στην πραγματικότητα όμως εδώ και αρκετές δεκαετίες, μιλάμε για μετανεωτερικότητα, για τη ρευστοποίηση των υποκειμένων αλλά και της αντίληψης περί των πραγμάτων. Μιλάμε για προσωποποίηση και εξατομίκευση, στα όρια της πλήρους αποδόμησης του κοινωνικού, μιλάμε για διάψευση των μεγάλων αφηγήσεων και βεβαιιοτήτων, μιλάμε ίσως και για μια

σχετικοποίηση των όρων ύπαρξης και των όρων συγκρότησης των κοινωνιών μας. Σε αδρές γραμμές και χωρίς φυσικά να μπορεί να εξαντληθεί το ζήτημα εντός του παρόντος σημειώματος, αυτή είναι η μεταμοντέρνα αφήγηση που διαπερνά κάθετα τον δυτικό κόσμο, τουλάχιστον, που φιλοδοξεί να αποκαθηλώσει κάθε συλλογική αντίληψη –έξω από αυτήν– για την κοινωνική συγκρότηση, την πάλη μεταξύ καταπιεστών και καταπιεζόμενων κι ένα κάπως αυστηρό πλαίσιο που απαιτεί από τον άνθρωπο ευθύνη, προσπάθεια, συνεισφορά. Άτομα εναντίον Κοινωνίας είναι το μότο• ένα άνευρο, άοσμο και αδιάφορο σύμπλεγμα οντοτήτων με διευρυμένες καταναλωτικές συνήθειες, που εργάζεται ελαστικά, ζει ελαστικά, αγχώνεται πολύ και παθιάζεται λίγο.

Και όλα τα παραπάνω είναι μια εικόνα που δεν περιγράφει ο Αλμπέρτο Πруνέτι στα βιβλία του, ή για την ακρίβεια είναι μία εικόνα που διαπερνά ως αρνητική αντανάκλαση τις ιστορίες του• ιστορίες ανθρώπων που παθιάζονται, ζουν, συνεισφέρουν και κυρίως αντικατοπτρίζουν τις πτυχές μίας ζωής που διαπνέεται από το αίσθημα του συνανήκειν.

Ένας πολύ κεντρικός άξονας των βιβλίων του συγγραφέα είναι η έννοια Κεφάλαιο, είτε αφορά τις παραγωγικές σχέσεις είτε την παλιά βιομηχανική εργατική τάξη είτε τον σύγχρονο πρεκάριο, επισφαλώς και ανασφαλώς εργαζόμενο• το Κεφάλαιο ως σχέση που διαπερνά συνολικά τη ζωή και με το οποίο καθημερινά βρίσκονται αντιμέτωποι οι ήρωες της εργατικής τάξης, ο καθημερινός απλός κόσμος που δέχεται και την περισσότερη βία των ακραίων ανισοτήτων.

Ο συγγραφέας περιγράφει διεξοδικά αυτή τη συνθήκη, ένα τόλμημα δύσκολο καθότι δένει την αφήγηση των πρωταγωνιστών του με τη σχέση Κεφάλαιο, με ιστορικές αναφορές που ξεκινούν από τη ραγδαία οικονομική μεγέθυνση των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων και φτάνουν μέχρι την αποβιομηχάνιση της Ευρώπης και τη μετατροπή –ειδικά των χωρών του Νότου– σε μονοποικιλιακές ζώνες παραγωγής υπηρεσιών (κυρίως τουριστικού ενδιαφέροντος).

Τα βιβλία του ισορροπούν εξαιρετικά αφενός ανάμεσα στο χιούμορ

και το ευτράπελο της ζωής των απλών ανθρώπων κι αφετέρου στη μοναξιά και τον θάνατο που προκαλεί ο Καπιταλισμός. Ο συγγραφέας, όμως, δεν είναι ένας κυνικός αφηγητής της έρημης και κενής περιεχομένου ζωής. Δεν λέει έτσι απλά «η ζωή είναι σκατά», δεν περιγράφει την αρνητική διάσταση αυτής της πραγματικότητας που ζει με ωμό ρεαλισμό, κάνοντάς την να φαντάζει ως τη μόνη θετική που μπορεί να υπάρξει τελικά. Αντίθετα, δίνει διέξοδο στη συλλογική οργάνωση, τον ενδιαφέρει η ταξική αλληλεγγύη, η συγκρότηση των λαϊκών ανθρώπων, τα ήθη, τα έθιμα, η παράδοσή τους. Αποζητά την ανατροπή των σημερινών συνθηκών, βρίσκει στα ιδεώδη των ανθρώπων που ακόμα αντιστέκονται την –άλλοτε συνειδητή κι άλλοτε όχι– ύπαρξη το πρόπλασμα μίας άλλης κοινωνίας δικαιοσύνης, ισότητας και αλληλεγγύης.

Στα *108 μέτρα*, βιβλίο που εκδόθηκε το Δεκέμβρη του 2020 από τις εκδόσεις *Απρόβλεπτες*, «το οπισθόφυλλο μας το ξεκαθαρίζει. Δεν έχουμε να κάνουμε με ακόμα μία brain drain ιστορία, αλλά με την ιστορία ενός τσούρμου σύγχρονων επισφαλώς εργαζόμενων, συχνά ανασφάλιστων και φυσικά υποαμειβόμενων, από όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, με πτυχία ή χωρίς, που βρέθηκαν στην σύγχρονη Αγγλία να δουλεύουν σε μικροσκοπικές κουζίνες, σε καμπινέδες σε mall, σε ψευδοϊταλικά εστιατόρια.

Και δεν είναι brain drain η ιστορία, διότι ο συγγραφέας δεν «κλαίει» γοερά γιατί το εξωτερικό μας παίρνει τα καλύτερα μυαλά, τους επιστήμονές μας, τους μελλοντικούς ηγέτες μας. Δεν τρέφει αυταπάτες, ούτε ζητάει ελεημοσύνη. Ο ίδιος, μιλώντας στο πρώτο πρόσωπο, διηγείται την ιστορία του. Γιος εργατικής οικογένειας του Πιομπίνο, μίας πόλης στην επαρχία του Λιβόρνο στην Τοσκάνη της Ιταλίας, που φημιζόταν για τη χαλυβουργία της και τους μεταλλεργάτες της, αποφασίζει να δοκιμάσει την τύχη του στην Αγγλία, αφού σπούδασε στην Ιταλία, διαταράσσοντας έτσι την σχεδόν νομοτελειακή κατάληξη όλων των εργατόπαιδων της περιοχής του που γίνονται εργάτες.

Οπλισμένος με μπόλικη εργατική περηφάνια, αξιοπρέπεια και τον δεκάλογο της εργατικής αλληλεγγύης «Δεν γλείφουμε το αφεντικό,

δεν ρουφιανεύουμε, όταν σε χαιρετάει κυριλές πήγαινε τοίχο-τοίχο κλπ», πάει στην γηραιά αλβιώνα, την περήφανη γη των βασιλιάδων, των αριστοκρατών και της Μάργκαρετ θάτσερ, της σιδηράς κυρίας, για να συναντήσει την αδιαφορία, τις πόρτες κλειστές, τον ρατσισμό και μία κοινωνία υπό εξαφάνιση, η οποία έχει υποστεί δεκαετίες νεοφιλελεύθερου πειραματισμού και κατάρρευσης του κοινωνικού ιστού. Συναντάει, όμως κι ένα απίθανο τσούρμο παλαβών σύγχρονων working class heroes, με τους οποίους θα δουλέψει σε διάφορες απίθανες δουλειές, αυτές που κάνουν όσοι συμπληρώνουν εισόδημα, όσοι είναι μετανάστες και δεν έχουν επιλογές ή όσοι απλά απαρτίζουν την λεγόμενη underclass, η οποία πηγαίνει από επίδομα σε επίδομα και από κωλοδουλειά σε κωλοδουλειά.

Την αλληλεγγύη και την ανθρωπιά την συναντάει σε αυτό το τσούρμο, το οποίο δεν ρουφιανεύει, αλλά σπάει πλάκα με την σκατένια συμπεριφορά των αφεντικών, δεν μπορεί όμως και να οργανωθεί, να αντισταθεί στις αυθαιρεσίες τους. Απλά μαζεύει τα μπογαλάκια του και πάει παρακάτω.

Ο συγγραφέας, δένει με μαεστρία, γρήγορο ρυθμό και φοβερό χιούμορ αυτήν την ιστορία. Διαπερνά την σύγχρονη οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της Ευρώπης με απaráμιλλη δεξιοτεχνία, θίγοντας θέματα δύσκολα και απαιτητικά, όπως η αποβιομηχανοποίηση, ο νεοφιλελευθερισμός, η ανεργία, η επισφάλεια, η έλλειψη σοβαρής και δίκαιης παραγωγικής συγκρότησης. Όμως, τα καταφέρνει γιατί μιλάει με τη σιγουριά αυτού που τα έχει βιώσει όλα στο πετσί του, με την τρυφερότητα που αναλογεί στους ανθρώπους της τάξης του, αλλά και με την αυστηρότητα που αναλογεί στην ανάλωση της υπερκινητικότητάς τους στο ξύλο, το αλκοόλ και την μικροπαραβατικότητα.

108 μέτρα είναι οι σιδηροτροχιές, οι ράγες των σιδηροδρόμων που έφτιαχναν οι βιομηχανίες της ιδιαίτερης πατρίδας του. 3 μέτρα μεγαλύτερες από το μήκος του Ολντ Τράφορντ, λέει. Συμβολίζουν την εργατική περηφάνια και το μεράκι της δουλειάς, την γενιά του πατέρα του και των προγόνων του που έφαγαν τα λυσσακά τους για μια καλύτερη και αξιοπρεπή ζωή μέσα στις

γιγάντιες – και επιβλαβείς – βιομηχανίες, φτιάχνοντας μεταξύ άλλων τις ράγες, πάνω στις οποίες μια μέρα θα ταξίδευαν τα παιδιά τους. Συμβολίζουν τη φυγή ή και την επιστροφή, αφού τις κοιτάς από όποια μεριά θέλεις, των ανθρώπων εκείνων όπως αυτός, που αναζήτησαν μία καλύτερη μοίρα, που ονειρεύτηκαν μία ζωή άξια να βιωθεί και σκόνταψαν πάνω στο μακάβριο, δύσοσμο και άπληστο τέρας του Κεφαλαίου ή όπως θα έλεγε και ο Τζιμάκος «...στις ράγες και στις φλέβες μου το στρίγκλισμα των φρένων».

Το βιβλίο πρέπει να διαβαστεί οπωσδήποτε. Μπόνους το πολύ κουλ εξώφυλλο, το μείγμα ιταλικού και βρετανικού χιούμορ του συγγραφέα, οι πολύ ενδιαφέρουσες περιγραφές της δικής του Ιταλίας, οι άπειρες αναφορές στο ποδόσφαιρο, το παλιό το ορθόδοξο το ερασιτεχνικό, οι επίσης άπειρες αναφορές σε λογοτεχνία και μουσική, στοιχεία που κάνουν τα «108 μέτρα», μία απόλαυση χωρίς τελειωμό...»

Ο «Αμίαντος», το πρώτο χρονολογικά βιβλίο του συγγραφέα, που εκδόθηκε το Σεπτέμβρη του 2021 από τις εκδόσεις *Ακυβέρνητες Πολιτείες*, θίγει παρόμοια θέματα. Πολλά στοιχεία των παραπάνω (στα 108 μέτρα) περιγραφών μοιάζουν. Όμως, ο *Αμίαντος* περισσότερο από τα 108 μέτρα επιδίδεται και σε μία συστηματική και βίαιη αφύπνιση όσων τον διαβάζουν. Ο *Αμίαντος* δεν είναι μυθιστόρημα με τη στενή έννοια. Είναι βιογραφία, χρονογράφημα, ίσως και ευσύνοπτη ιστορία των εργατών και εργατριών της περιοχής της Ιταλίας από την οποία κατάγεται ο Προυνέτι.

Είναι, επίσης, η τρυφερή ιστορία ενός γιου που παρατηρεί και ανασυνθέτει τον πατέρα του, τις from father to son στιγμές τους. Είναι μία ιστορία γραμμένη άλλοτε με τα μάτια ενός παιδιού, που θαυμάζει τον μπαμπά του και οι ήρωές του είναι εργάτες, και άλλοτε ενός ανθρώπου που με την κριτική σκέψη και τη διαύγεια μίας μεγαλύτερης ηλικίας ανασυνθέτει και ανατέμνει την εργατική ζωή στα μέρη του και όλα εκείνα τα στοιχεία που διαμόρφωσαν και το δικό του χαρακτήρα. Αυτή η εναλλαγή των αναμνήσεων και των σκέψεων είναι ένα πολύ δύσκολο μείγμα, το οποίο επιτυγχάνει ο συγγραφέας υπέροχα.

Ο *Αμίαντος* είναι και ένα παρατηρητήριο εργοδοτικών αυθαιρεσιών και καπιταλιστικών εγκλημάτων. Τα τεκμήρια που καταγράφονται αφορούν ονόματα ισχυρών παικτών της ιταλικής βιομηχανίας. Αν θέλετε να μάθετε τον δολοφόνο, μην ψάχνετε ανάμεσα στους προσκεκλημένους της δεξίωσης• ο δολοφόνος των εργατών βρίσκεται στατικός, αιώνιος και απειλητικός στο κοντινότερο εργοτάξιο ξερνώντας ουσίες που διαλύονται αργά, βασανιστικά και κάπως ανεπαίσθητα μέσα στα εργατικά σώματα.

Το βιβλίο περιγράφει με συναισθηματική ένταση τη ζωή του συγγραφέα, πάντοτε σε σχέση με αυτήν του πατέρα του και των άλλων εργατών που έζησαν την ίδια περίοδο. Δεν είναι, όμως, ρομάντζο, δεν λέει «*κάθε πέρσι και καλύτερα*». Για τον απλούστατο λόγο ότι ο συγγραφέας δεν χάνει ποτέ τον στόχο του. Το Κεφάλαιο και ο Καπιταλισμός σκοτώνουν, διαλύουν και τσακίζουν τα κόκαλα των υποτελών και ρυπαίνουν πόλεις και υδροφόρο ορίζοντα, θυμίζοντας τον *εφιάλτη της Περσεφόνης* του Μάνου Χατζιδάκι. Κανένας ρομαντισμός ή νοσταλγία, λοιπόν. Αντίθετα, συναισθηματισμός και τρυφερότητα, σεβασμός και χρονική ανασύνθεση των πεπραγμένων των δικών του ανθρώπων, αυτών που τον έκαναν αυτό που είναι σήμερα.

Το βιβλίο αυτό, όπως και τα *108 μέτρα βέβαια*, είναι ένα βιβλίο που εκ πρώτης όψεως φαίνεται προσωπικό• αφήγηση για ένα υποκείμενο και τη ζωή του. Κι όμως, ο συγγραφέας αφηγείται την ιστορία της εργατικής ιστορίας της περιοχής του. Μιλάει με πλήρη συνείδηση πως ό,τι γράφει δεν αφορά μόνο τον ίδιο και την οικογένειά του, αλλά ένα ολόκληρο εργατικό σύμπαν. Για τη μετάλλαξη μίας τάξης και τα βάσανά της μέσα στο πέρασμα των δεκαετιών και των αιώνων• για τη λαϊκή της κουλτούρα και τους συλλογικούς της μύθους.

Η πραγματικότητα των ιστοριών του Προυνέτι και των ανθρώπων του έρχεται σε πλήρη ρήξη με τη σύγχρονη κοινωνία του μη νοήματος και της έλλειψης ουσίας. Απαιτεί αποκατάσταση, κριτική σκέψη, αναγνώριση της ιστορίας των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που τη διέτρεξαν, αλλά και το ξεπέρασμά της, την ανατροπή της. Δεν αυτοπαγιδεύεται και δεν

μεμψιμοιρεί. Ψάχνει, αφουγκράζεται με οργή, πάθος και σφιγμένα δόντια τους τρόπους και τους όρους για να πάρουμε *Εμείς* σήμερα-αύριο τη ζωή στα χέρια μας, για τους νεκρούς μας, για όσους και όσες βασανίστηκαν στα κάτεργα της μισθωτής σκλαβιάς. Για ένα *Εμείς* συλλογικό απέναντι σε ένα *Εγώ* κενό, κούφιο και σε πλήρη αποσύνθεση.

Editorial | Η πολλή δουλειά τρώει τον εργαζόμενο

του Βασίλη Καραπάνου

«Η επαγγελματική ζωή είναι σαν τη σαβάνα, και στη σαβάνα υπάρχουν ζέβροι, αλλά υπάρχουν και λιοντάρια».

«Υπάρχουν και αμοιβάδες, απολιθωμένες μέδουσες, μουνόψειρες που ψήνονται στον ήλιο, γυμνοσάλιαγκες που έχασαν το δρόμο τους και κακόμοιροι αρουραίοι!»...

Το παραπάνω απόσπασμα βρίσκεται στο βιβλίο του Φρεντερίκ Φαζαρντί «Ένας βρεγμένος καραγκιόζης» (Εκδόσεις των Συναδέλφων, μετάφραση Γιάννης Καυκιάς), θα μπορούσε όμως να είναι και μία τυπική κομπορρημοσύνη ενός γιάπη ή ενός στελέχους της Νέας Δημοκρατίας καθώς αποθεώνει το νέο νομοσχέδιο για την εργασία. Αυτό που ονομάζουμε κοινωνία, δεν είναι παρά το σκηνικό της μάχης, όπου για να επιβιώσεις πρέπει να φανείς δυνατός, πιο δυνατός από τον διπλανό σου και ικανός να προσαρμοστείς σε όλες τις συνθήκες.

Το νέο εργατικό νομοσχέδιο, διά χειρός Χατζηδάκη, έρχεται για να ευθυγραμμίσει την Ελλάδα με τις ανάγκες του κεφαλαίου για ελαστική, επισφαλή και φθηνή εργασία. Έρχεται για να ανατρέψει παγιωμένες αντιλήψεις για το δωρο, για τις αργίες, για το

συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα στην απεργία, για τον ρόλο των σωματείων και πολλά άλλα. Εκτός όλων αυτών, στην πραγματικότητα, επιδιώκει τη μετάβαση σε μία νέα εποχή κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων, σε μία εποχή όπου ο εργαζόμενος θα βρίσκεται απομονωμένος και συνθλιμμένος ανάμεσα στις συμπληγάδες της γραφειοκρατίας από τη μία και στις αδηφάγες επιταγές των αφεντικών από την άλλη. Η κοινωνική απομόνωση των εργαζόμενων, η εξάλειψη της συλλογικής φωνής τους, η λογική «ο καθένας για την πάρτη του», βεβαίως και δεν ενισχύει τη θέση τους στην αγορά εργασίας. Κι αυτό είναι γνωστό. Μπορεί ο νεοφιλελευθερισμός να έχει την ικανότητα να εξυψώνει τα πιο εγωιστικά ένστικτα, όμως τελικά η ζούγκλα της αγοράς εργασίας έχει προκαθορισμένους ρόλους, μοιρασμένους και χιλιοπαιγμένους από τα αρπαχτικά που θέτουν τους «κανόνες».

Το μοτίβο, λοιπόν, της κυβέρνησης των «αρίστων» μοιάζει πολύ με τη θατσερική αντίληψη ότι δεν υπάρχει κοινωνία, παρά μόνο άτομα. Το άτομο, μάλιστα, καλείται μέσα σε αυτόν τον κυκεώνα των αλλαγών να προσαρμοστεί σε αυτήν τη νέα πραγματικότητα, χωρίς κανένα συλλογικό απάγκιο, παρά μόνο πουλώντας τον εαυτό του, πλασάροντάς τον όσο καλύτερα μπορεί. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ερώτηση «Πόσα νομίζεις ότι αξίζεις;», αυτή η ερώτηση παγίδα που ακούγεται τόσο συχνά σε συνεντεύξεις για δουλειά, συμπυκνώνει το βάρος που καλείται να διαχειριστεί ο σύγχρονος εργαζόμενος.

Απέναντι σε αυτήν νεοφιλελεύθερη παράνοια, της εμμονικής αναδιάρθρωσης των όρων ύπαρξής μας από την γραφειοκρατία και το κεφάλαιο, ανθίζουν ακόμα οι αντιστάσεις στο δημόσιο χώρο. Η ανακατάληψη του θεάτρου Εμπρός στον Ψυρρή και της Rosa Negra στα Χανιά, αποδεικνύουν το πώς η κοινωνία μπορεί ακόμα να παράγει συλλογικά βιώματα και να χαλάει τα σχέδια του κράτους και του κεφαλαίου. Έχει ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο αντιστρέφουν την πραγματικότητα οι ταγοί της κυβέρνησης, στελέχη και δημοσιογράφοι. Κατά την άποψή τους, δεν είναι δυνατόν η κοινωνία, οι συλλογικότητες και οι οργανώσεις να έχουν λόγο για τη ζωή τους, να έχουν πρόσβαση σε κάθε δημόσιο

χώρο. Αντιθέτως, η περιφραγμένη έκταση που θα χρησιμοποιηθεί από το ιδιωτικό κεφάλαιο για ξενοδοχείο ή για οποιαδήποτε άλλη επένδυση είναι το νόμιμο, το σωστό και το λογικό. Είπαμε, οι συνεκτικοί δεσμοί μέσα στην κοινωνία, οι συλλογικές διεκδικήσεις, η πρόσβαση των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων δεν προκρίνονται από την εξουσία, πόσο μάλλον όταν σε θέλει ευέλικτο, κινητικό και ικανό να δουλεύεις αγόγγυστα και με σκυφτό το κεφάλι.

Φυσικά, τα σχέδιά τους μπορούν να ανατραπούν, όχι από λιοντάρια, μοναχικούς λύκους και αρπαχτικά, αλλά από άορατους-ες, αυτεξούσια υποκείμενα και κοινωνίες σε κίνηση – αυτήν την κινητικότητα την προτιμούν καθηλωμένη.

Η μισθωτή εργασία στον καιρό του Νεοφιλελευθερισμού

Το ακόλουθο κείμενο αποτελεί εισήγηση της Χειρονομίας – Αντιεξουσιαστικής κίνησης στην εκδήλωση με τίτλο “Καπιταλισμός της Πλατφόρμας, Μεταφορές και Εργασία σε καιρούς πανδημίας” που πραγματοποίησε η Αντιεξουσιαστική Κίνησης Αθήνας στις 26 Ιανουαρίου 2021. Στο τέλος του κειμένου θα αναρτηθεί ο σύνδεσμος με την βιντεοσκοπημένη εκδήλωση.

του Βασίλη Καραπάνου

Τι σημαίνει στην πραγματικότητα ο τεμαχισμός της μισθωτής εργασίας για την ίδια την εργασία, για τον εργαζόμενο, τι σημαίνει για την κοινωνία, τον δημόσιο χώρο και χρόνο, αλλά και για τα κέρδη των αφεντικών και των κρατών εν τέλει;

Ο σπουδαίος ρόλος που έπαιξε το εργατικό κίνημα στη διαμόρφωση καλύτερων συνθηκών ζωής για τους εργαζόμενους και για όλη την

κοινωνία, προκύπτει εν πολλοίς και από τις συγκροτητικές δυνατότητες που υπήρξαν κατά τη γέννηση και την ανάπτυξή του. Δηλαδή, βασικό ρόλο στην οργάνωση και διαμόρφωση της εργατικής τάξης του 19^{ου} αιώνα έπαιξε τόσο ο κοινός χώρος, στην αρχή ο χώρος δουλειάς και εν συνεχεία οι χώροι συνάντησης εκτός δουλειάς, όπως οι λέσχες, αλλά και ο κοινός χρόνος, δηλαδή η απασχόληση στο ίδιο μέρος, κάτω από τις ίδιες συνθήκες.

Πράγματι, ο καταμερισμός εργασίας και ο αποκλεισμός των εργατών και της κοινωνίας από την συνολική οργάνωση της παραγωγής, αποτελούν αλλοτριωτικούς παράγοντες για τον κάθε εργαζόμενο. Ωστόσο, η αυτοματοποίηση της παραγωγής, η τηλεργασία, η κατακερματισμένη παραγωγή (ανά χώρες και περιοχές) και η κατακερματισμένη εργασία, όπως επίσης και η κατάργηση κάθε εργατικής ή άλλης ταυτότητας και η δημιουργία του νεοφιλελεύθερου ατόμου – μη κοινωνού οποιασδήποτε κοινωνίας – εργατικού νομά, υποτιθέμενου συνεργάτη με τα αφεντικά, εν είδει μιας κακοστημένης φάρσας που βάζει τον υποδουλωμένο και συχνά υποαμειβόμενο εργαζόμενο στη θέση του απολογητή των αφεντικών και των συμφερόντων του, όλα αυτά διαλύουν όχι απλά το παλιό εργατικό υποκείμενο, τη συγκρότηση και την ταυτότητα των εργαζομένων, αλλά οδηγούν σε πλήρη κοινωνική, ατομική, ψυχική και εν τέλει οικονομική αφάνεια.

Ο εργαζόμενος πλέον, ειδικά σε συνθήκες τηλεργασίας ή ακραίας και πλήρως εποπτευόμενης αυτοματοποίησης (η οποία εισάγεται σιγά σιγά από το παράθυρο σε ολοένα και περισσότερους εργασιακούς κλάδους) όχι μόνο δεν σκέφτεται, όχι μόνο δεν γνωρίζει καν τι είναι αυτό το οποίο δουλεύει, σε τι αποσκοπεί, πώς δημιουργείται, πού καταλήγει, αλλά δεν μπορεί να προσμένει ούτε στην ανθρώπινη επαφή, ούτε καν στη διαμέσου του δημοσίου χώρου και χρόνου κατανόηση του μεγέθους της μηχανής στην οποία αποτελεί γρανάζι.

Η πλήρης αυτή αποκοπή του εργαζόμενου – κοινωνού από την παγκόσμια διαρκή κίνηση του Κεφαλαίου, η οποία με την πλήρη εγκαθίδρυση του Νεοφιλελευθερισμού και της άνευ όρων Ελεύθερης

Αγοράς φαίνεται σαν μια συμπαγής διαδικασία προώθησης ενιαίων συμφερόντων, ενώ στην πραγματικότητα βρίθει από ενδοκαπιταλιστικούς και διακρατικούς ανταγωνισμούς κλπ, αποτυπώνεται μέσω του αυστηρού ελέγχου, της κατόπτευσης, της καταστολής και όλων των άλλων στοιχείων ενός Ολοκληρωτικού Κράτους στην υπηρεσία του Κεφαλαίου και το ανάποδο, στο σώμα, την ψυχή, το πνεύμα, την ανθρώπινη υπόσταση του εργαζόμενου.

Η πανδημία το ανέδειξε αυτό μια χαρά. Δηλαδή, μέσω του απαραίτητου πειραματισμού σε πρωτόγνωρες συνθήκες, Κράτος-Κεφάλαιο ανασυντάσσουν και αναδιατάσσουν τον δημόσιο χώρο, καθιστώντας τον κομμάτι της αποκλειστικής τους αρμοδιότητας (πρόσφατα ανακοινώθηκε Τρίτη συνταγματική εκτροπή εντός μόλις 3 μηνών – απαγόρευση συγκεντρώσεων δηλαδή, με στόχο σαφέστατα την αντίσταση της κοινωνίας κατά του αστυνομικού πολυνομοσχεδίου για την παιδεία και τις συγκεντρώσεις αλληλεγγύης στον απεργό πείνας Δ. Κουφοντίνα, αφήνοντας ρητά απέξω τον συνωστισμό στις αγορές) και μετατρέποντάς τον, τον δημόσιο χώρο, σε έρημο τοπίο διανομής και κατανάλωσης. Παράλληλα, ο ιδιωτικός χώρος με την τηλεργασία γίνεται ένα και το αυτό, αφού το σπίτι μετατρέπεται από χώρος ξεκούρασης σε χώρο εργασίας, ενώ το παράδειγμα της Amazon τελειοποιεί εδώ και χρόνια την αυτοματοποίηση ακόμα και των βημάτων των εργαζόμενων μέσα από αλγορίθμους και τις απαραίτητες συσκευές που κουβαλούν πάνω τους.

Αντί για στρατιές πρώην αγροτών ή εργατών γης, που οι χρόνιες περιφράξεις, η συσσώρευση πλούτου και τα πενιχρά επιδόματα οδήγησαν στα περίχωρα των νέων βιομηχανικών πόλεων τύπου Μπέρμιγχαμ ή αντί για τους κάθε λογής μετανάστες που περιμένουν το φορτηγό να τους μαζέψει για μεροκάματο, αν σταθούν τυχεροί, πλέον οι πόλεις θα έχουν στρατιές «ελεύθερων επαγγελματιών» που θα κυνηγούν το μεροκάματο, με δικό τους ρίσκο, με ένα μηχανάκι, ένα πατίνι, με τα πόδια, εκεί που πριν τουλάχιστον αναγνωρίζονταν ως εργαζόμενοι και υπόκεινταν σε μία σχετική εργατική νομοθεσία (βλ. περίπτωση Wolt).

Η κορυφή σε αυτό το ιδιότυπο Πανοπτικόν, που προσπαθεί να

εγκαθιδρυθεί ως η νέα κοινωνική συνθήκη σε παγκόσμια κλίμακα, κατέχει το μέγιστο μερίδιο του πλούτου, συσσωρεύει αδηφάγα χρήμα και πληροφορίες για κάθε πτυχή της ατομικής και κοινωνικής ζωής, έχει στα χέρια της τη νομοθεσία και την εκτελεστική εξουσία. Προσπαθεί να σπάσει οριστικά το κοινωνικό συμβόλαιο που στήθηκε εν μέρει υπέρ των κατώτερων τάξεων με αίμα και πολύ κόπο που οι ίδιες έχυσαν, όπως για τους αγώνες για το θωρο, την ασφάλιση, τη σύνταξη, για την ελεύθερη υπόσταση των σωμάτων τους. Προσπαθεί να μετατρέψει εργαζόμενους και καταναλωτές σε μία ενιαία μάζα υποτελών, με αδιάσπαστο εργασιακό και κοινωνικό χρόνο υπέρ της αδιάκοπης παραγωγής για το Κεφάλαιο και της σιωπής για τα εγκλήματα του Κράτους. Στην τελική, η Amazon και η κάθε Amazon με τα τεράστια δίκτυα διανομών σε καθησυχάζει: *Δούλεψε εσύ όσο χρειάζεται κι εγώ με ένα απλό κλικ θα ενεργοποιήσω το μηχανισμό μου για να παραλάβεις ό,τι θες στο σπίτι σου, χωρίς περιττές κοινωνικές συναναστροφές. Τώρα, αν μέσα σε αυτήν την περιδίνηση είσαι το ίδιο άτομο που σαν ρομπότ συσκευάζεις, συναρμολογείς, μεταφέρεις, κουβαλάς, διανέμεις ένα προϊόν, που εσύ μετά παραγγέλνεις, έτσι είναι ο Καπιταλισμός, βρίσκει πάντα παραθυράκι να απευθυνθεί και στα δικά σου γούστα.*

Εν κατακλείδι, ο Καπιταλισμός δεν μπορεί να σταθεί χωρίς το Κράτος. Ο Καπιταλισμός έχει την πατέντα και τελειοποιεί. Το Κράτος, όμως έχει τους Μηχανισμούς, το Στρατό, την Τεχνολογία, κυρίως έχει την νομοθετική και εκτελεστική εξουσία για να βάλει την πλάτη.

Ο αγώνας μας απέναντι και στα δύο ταυτόχρονα πρέπει να είναι πολυεπίπεδος. Ο Καρλ Πολάνυι κάποτε μιλούσε για τη διπλή κίνηση της Ιστορίας, τις δυνάμεις της αποχαλινωμένης Ελεύθερης Αγοράς που τραβάει μπροστά παρασέρνοντας τα πάντα και τις δυνάμεις της Κοινωνίας που βάζουν φραγμούς στην κίνηση της Αγοράς προς όφελός της.[1] Κάπως άστοχα ενσωματώνει στην ανάλυσή του και πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις διαχωρισμένης εξουσίας, όπως πιο φιλολαϊκές κυβερνήσεις κλπ. Καθώς, σιγά σιγά εξαφανίζονται και τα τελευταία ψήγματα

τέτοιων αυταπατών, η διπλή κίνηση προσλαμβάνει την τελική και καθαρή μορφή της. Οι από πάνω, Κράτος και Κεφάλαιο και οι από κάτω, η Κοινωνία, οι εργαζόμενες μάζες, οι καταπιεσμένοι-ες, οι μειονότητες, οι άρατες και άρατοι που προσπαθούν να οργανωθούν ή αυτό πρέπει να αρχίσουν να κάνουν με κάθε τρόπο. **Με σωματεία βάσης, με συνελεύσεις γειτονιάς, με κοινωνικούς χώρους, με παγκόσμια αλληλεγγύη, με αίτημα την άρνηση της εκπροσώπησης, τον κοινωνικό έλεγχο της παραγωγής, με Άμεση Δημοκρατία στον τρόπο οργάνωσης και στη λήψη των αποφάσεων. Να διεκδικήσουν το δημόσιο χώρο και λόγο, να καταστήσουν την αορατότητα κοινωνική δύναμη, όπως έκαναν οι Ζαπατίστας όταν έκρυψαν τα πρόσωπά τους για να τους δουν.**

Η ανθρώπινη επικοινωνία, η ταξική αλληλεγγύη, η κοινωνική αυτοοργάνωση αποκαθίστανται μαζί με την αποκατάσταση του χώρου και του χρόνου που μας κλέβουν. Αποκαθίστανται, διαλεκτικά και μαχητικά εκεί που οι άρατοι-ες επιλέγουν να μοιραστούν την αμηχανία τους, τις ανησυχίες τους και αποφασίζουν να παλέψουν ενάντια στη Λερναία Ύδρα με τα πολλά κεφάλια. Γιατί, όπως ειπώθηκε και προηγουμένως, η Λερναία Ύδρα έχει πολλά κεφάλια. Έχει, όμως, και τρωτά σημεία, έχει ενδοκαπιταλιστικούς ανταγωνισμούς και σφαίρες κρατικής επιρροής, έχει όμως πάνω από όλα να σκεφτεί πώς θα τα βγάλει πέρα με την πλειοψηφία της Κοινωνίας και τις άπειρες δυνατότητες που αυτή μπορεί να ενσαρκώσει.

1. Αναφορά στο έργο του Καρλ Πολάνυι, *Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2007. (ΣτΕ)

Ο σύνδεσμος για την εκδήλωση:

108 μέτρα – The New Working Class Hero / Μία βιβλιοκριτική

του Βασίλη Καραπάνου

Τα αμφιθέατρα των ελληνικών Πανεπιστημίων είχαν την τιμητική τους την περασμένη 15ετία, ειδικά όταν επρόκειτο να λάβει χώρα κάποια γενική συνέλευση Φοιτητικού Συλλόγου. Καπνίλα, βρισίδι, καμιά φάπα με δεξιούς και όχι μόνο, οργίλες πολιτικές τοποθετήσεις. Ξεδιπλωνόταν μέσα σε κάθε σχεδόν αμφιθέατρο μία εξαιρετική μικρογραφία, λίγο μικρομεγαλίστικη και δογματική αλλά και τρομερά πιο αυθόρμητη και αυθάδικη, της ελληνικής κοινωνίας της περιόδου. Μόνιμη σχεδόν επωδός ήταν και το ζήτημα των πτυχίων. Θα είναι ισχυρά; Θα περηφανευόμαστε για τους κόπους μας ή θα τα κάνουμε κωλόχαρτο; Είμαστε ή δεν είμαστε εν δυνάμει γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί και δάσκαλοι-ες που να πάρει ο διάολος; Η σπουδαγμένη νεολαία, η αφρόκρεμα, οι μελλοντικοί άριστοι; Αυτά, βέβαια, μόνο οι φιλελέδες και τα δαπιτάκια τα πίστευαν, η παράταξη είχε έτοιμη θέση έτσι κι αλλιώς, το πτυχίο δεν ήταν το μόνο ζήτημα, οι γνωριμίες όμως... αυτές, ναι, είχαν σημασία.

«Ρε, πάτε καθόλου καλά;», φωνάζαμε εμείς. «Ποια πτυχία ρε μαλάκες; Κωλόχαρτο θα γίνουν. Γκαρσόνια της Ευρώπης είμαστε, συνέλθετε».

Πόσα όνειρα διαψεύσθηκαν μένει να φανεί και με στατιστικές, διαγράμματα και ιστορικές δημοσιεύσεις. Ωστόσο, πολλά παιδιά δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να κάνουν την προσπάθεια, άλλα παιδιά τα βρήκαν σκούρα και τα παράτησαν, γίναν όντως γκαρσόνια, μπαρ γούμαν, λαντζιέρισες, μπέιμπι σίτερ,

μάγειροι, ντελιβεράδες κι άλλα παιδιά περιφέρονται με το χαρτί από πόλη σε πόλη, από χώρα σε χώρα, μαζεύουν κι άλλο χαρτί, στέλνουν βιογραφικά, κλείνουν εισιτήρια, γυρνάνε Ελλάδα, κάνουν σεζόν, πάνε πάλι έξω, απογοητεύονται, ξαναγυρνάνε, αγχώνονται, τα φτύνουν, τα παρατάνε, συνεχίζουν, καταριούνται. Ουφ.

Διαβάζω, τα «108 μέτρα» του Αλμπέρτο Προυνέτι ακόμη μια εξαιρετική κυκλοφορία από τις Εκδόσεις Απρόβλεπτες, σε εξαιρετική μετάφραση του συντρόφου και συντοπίτη Βαγγέλη Ζήκου. Παρεπιμπτόντως, ο Βαγγέλης για άλλη μία φορά έκανε τρομερή δουλειά στη μετάφραση, η οποία συνδυάζεται με σημαντικές και απαραίτητες σημειώσεις. «Γιάννενα πρώτα στ' άρματα, τα γρόσια και τα γράμματα» λέει το ρητό. Εντάξει σάλιο δεν παίζει οπότε τα γρόσια τα αφήνουμε, αλλά ο Βαγγέλης συνεισφέρει με ανεκτίμητο τρόπο στ' άρματα (αγώνες και αντιστάσεις για την ακρίβεια) και στα γράμματα αυτής της έρμης πόλης. Διαβάζω, λοιπόν, αυτό το φοβερό βιβλίο και αρχίζουν οι μνήμες να χορεύουν μέσα στο κεφάλι μου, η αρχική διαίσθηση γίνεται πεποίθηση όσο προχωρούν οι σελίδες. Κάτι μου θυμίζουν όλα αυτά. Το οπισθόφυλλο μας το ξεκαθαρίζει. Δεν έχουμε να κάνουμε με ακόμα μία brain drain ιστορία, αλλά με την ιστορία ενός τσούρμου σύγχρονων επισφαλώς εργαζόμενων, συχνά ανασφάλιστων και φυσικά υποαμειβόμενων, από όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, με πτυχία ή χωρίς, που βρέθηκαν στην σύγχρονη Αγγλία να δουλεύουν σε μικροσκοπικές κουζίνες, σε καμπινέδες σε mall, σε ψευδοϊταλικά εστιατόρια.

Και δεν είναι brain drain η ιστορία, διότι ο συγγραφέας δεν «κλαίει» γοερά γιατί το εξωτερικό μας παίρνει τα καλύτερα μυαλά, τους επιστήμονές μας, τους μελλοντικούς ηγέτες μας. Δεν τρέφει αυταπάτες, ούτε ζητάει ελεημοσύνη. Ο ίδιος, μιλώντας στο πρώτο πρόσωπο, διηγείται την ιστορία του. Γιος εργατικής οικογένειας του Πιομπίνο, μίας πόλης στην επαρχία του Λιβόρνο στην Τοσκάνη της Ιταλίας, που φημιζόταν για τη χαλυβουργία της και τους μεταλλεργάτες της, αποφασίζει να δοκιμάσει την τύχη του στην Αγγλία, αφού σπούδασε στην Ιταλία, διαταράσσοντας

έτσι την σχεδόν νομοτελειακή κατάληξη όλων των εργατόπαιδων της περιοχής του που γίνονται εργάτες.

Οπλισμένος με μπόλικη εργατική περηφάνια, αξιοπρέπεια και τον δεκάλογο της εργατικής αλληλεγγύης «Δεν γλείφουμε το αφεντικό, δεν ρουφιανεύουμε, όταν σε χαιρετάει κυριλές πήγαινε τοίχο-τοίχο κλπ», πάει στην γηραιά αλβιώνα, την περήφανη γη των βασιλιάδων, των αριστοκρατών και της Μάργκαρετ θάτσερ, της σιδηράς κυρίας, για να συναντήσει την αδιαφορία, τις πόρτες κλειστές, τον ρατσισμό και μία κοινωνία υπό εξαφάνιση, η οποία έχει υποστεί δεκαετίες νεοφιλελεύθερου πειραματισμού και κατάρρευσης του κοινωνικού ιστού. Συναντάει, όμως κι ένα απίθανο τσούρμο παλαβών σύγχρονων working class heroes, με τους οποίους θα δουλέψει σε διάφορες απίθανες δουλειές, αυτές που κάνουν όσοι συμπληρώνουν εισόδημα, όσοι είναι μετανάστες και δεν έχουν επιλογές ή όσοι απλά απαρτίζουν την λεγόμενη underclass, η οποία πηγαίνει από επίδομα σε επίδομα και από κωλοδουλειά σε κωλοδουλειά.

Την αλληλεγγύη και την ανθρωπιά την συναντάει σε αυτό το τσούρμο, το οποίο δεν ρουφιανεύει, αλλά σπάει πλάκα με την σκατένια συμπεριφορά των αφεντικών, δεν μπορεί όμως και να οργανωθεί, να αντισταθεί στις αυθαιρεσίες τους. Απλά μαζεύει τα μπογαλάκια του και πάει παρακάτω.

Ο συγγραφέας, δένει με μαεστρία, γρήγορο ρυθμό και φοβερό χιούμορ αυτήν την ιστορία. Διαπερνά την σύγχρονη οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της Ευρώπης με απaráμιλλη δεξιοτεχνία, θίγοντας θέματα δύσκολα και απαιτητικά, όπως η αποβιομηχανοποίηση, ο νεοφιλελευθερισμός, η ανεργία, η επισφάλεια, η έλλειψη σοβαρής και δίκαιης παραγωγικής συγκρότησης. Όμως, τα καταφέρνει γιατί μιλάει με τη σιγουριά αυτού που τα έχει βιώσει όλα στο πετσί του, με την τρυφερότητα που αναλογεί στους ανθρώπους της τάξης του, αλλά και με την αυστηρότητα που αναλογεί στην ανάλυση της υπερκινητικότητάς τους στο ξύλο, το αλκοόλ και την μικροπαραβατικότητα.

108 μέτρα είναι οι σιδηροτροχιές, οι ράγες των σιδηροδρόμων

που έφτιαχναν οι βιομηχανίες της ιδιαίτερης πατρίδας του. 3 μέτρα μεγαλύτερες από το μήκος του Ολντ Τράφορντ, λέει. Συμβολίζουν την εργατική περηφάνια και το μεράκι της δουλειάς, την γενιά του πατέρα του και των προγόνων του που έφαγαν τα λυσσακά τους για μια καλύτερη και αξιοπρεπή ζωή μέσα στις γιγάντιες – και επιβλαβείς – βιομηχανίες, φτιάχνοντας μεταξύ άλλων τις ράγες, πάνω στις οποίες μια μέρα θα ταξίδευαν τα παιδιά τους. Συμβολίζουν τη φυγή ή και την επιστροφή, αφού τις κοιτάς από όποια μεριά θέλεις, των ανθρώπων εκείνων όπως αυτός, που αναζήτησαν μία καλύτερη μοίρα, που ονειρεύτηκαν μία ζωή άξια να βιωθεί και σκόνταψαν πάνω στο μακάβριο, δύσσομο και άπληστο τέρας του Κεφαλαίου ή όπως θα έλεγε και ο Τζιμάκος «...στις ράγες και στις φλέβες μου το στρίγκλισμα των φρένων».

Το βιβλίο πρέπει να διαβαστεί οπωσδήποτε. Μπόνους το πολύ κουλ εξώφυλλο, το μείγμα ιταλικού και βρετανικού χιούμορ του συγγραφέα, οι πολύ ενδιαφέρουσες περιγραφές της δικής του Ιταλίας, οι άπειρες αναφορές στο ποδόσφαιρο, το παλιό το ορθόδοξο το ερασιτεχνικό, οι επίσης άπειρες αναφορές σε λογοτεχνία και μουσική, στοιχεία που κάνουν τα «108 μέτρα», μία απόλαυση χωρίς τελειωμό...

Πάντα γελαστοί και γελασμένοι: Ένας αποχαιρετισμός στον Περικλή

του Βασίλη Καραπάνου

Η πανδημία του κορωνοϊού έχει την τάση να μας εκπλήσσει διαρκώς. Είναι φοβερό το πόσες πτυχές της ανθρώπινης ζωής έχουν έρθει τα πάνω-κάτω, επιδρώντας στο σώμα, στην ψυχή και το μυαλό μας με τρόπο που πολλές φορές αρνούμαστε στο παρελθόν

να αναλύσουμε σαν πιθανό σενάριο. Μία τέτοια χαρακτηριστική συνθήκη –πανανθρώπινη– επώδυνη, όσο και απαραίτητη για τη συγκρότηση κάθε κοινωνίας, όσο και κάθε ξεχωριστού ατόμου, είναι το πένθος. Μια διαδικασία στην οποία πρέπει να υποβαλλόμαστε ακολουθώντας μία σειρά από βήματα και στάδια, για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε και να ενσωματώσουμε την απώλεια, να ξεδιπλώσουμε τη μνήμη και να αναδιοργανώσουμε τη ζωή. Και να, που ακόμα και αυτή η συνθήκη αλλοιώνεται και αλλοτριώνεται από την πανδημία, αφού ο συλλογικός θρήνος και η συνειδητοποίηση του αποχαιρετισμού που πραγματώνεται στο δημόσιο χώρο με την κηδεία, εκλείπει. Πολύς κόσμος χάνει τους οικείους του και η ρουφιάννα η τύχη τα έφερε έτσι ώστε να χάσουμε κι εμείς τον Μανώλη τον Γλέζο και τον Περικλή τον Κοροβέση μέσα στη δίνη του ιού, κλεισμένοι σπίτι και περιορισμένοι από τις συνθήκες, να μην μπορούμε να πούμε ένα σωστό αντίο, να μην μπορούμε καν να το συζητήσουμε δια ζώσης ως πολιτικά υποκείμενα με μνήμη και συνείδηση· περιοριζόμενοι απλώς στην ανταλλαγή διαδικτυακών νευμάτων και συλλογικών θυμήσεων.

Έτσι, λοιπόν, ο Περικλής ήταν και θα παραμείνει αιώνια μία τις πιο επιδραστικές μορφές της Αριστεράς και του ριζοσπαστικού κινήματος. Βασανίστηκε άγρια στη Χούντα, έφυγε από τη χώρα, έγραψε τους «Ανθρωποφύλακες», μαθεύτηκε και μεταφράστηκε παντού, μύησε και τους πιο αμύητους και συνειδητά εγώ-κοιτάω-μόνο-τη-δουλειά-μου στη φρίκη των βασανιστηρίων, έδωσε φωνή στους χιλιάδες βασανισμένους αγωνιστές. Χρειάζεται τίποτα άλλο; Κι όμως, αυτό ήταν μόνο η αρχή. Ο Περικλής συνέδεσε τη ζωή του με τα κινήματα, υπήρξε η φωνή και η πένα της πιο αδέσμευτης και ριζοσπαστικής Αριστεράς. Γιατί; Γιατί δεν υποτασσόταν σε καμιά κομματική γραμμή, δεν έκανε εκπτώσεις στις απόψεις του, ασκούσε ανελέητη κριτική στη γραφειοκρατία και τη μονολιθικότητα της πολιτικής εξουσίας των παραδοσιακών κομμάτων της αριστεράς, εντοπίζοντας το πρόβλημα στη γέννησή του (λενινισμός, κόμμα νέου τύπου, πειθαρχία κλπ). Μιλούσε για την οικολογία, την άμεση δημοκρατία, τα κινήματα αλληλεγγύης των από κάτω, τα δικαιώματα των κρατούμενων. Λαϊκή φιγούρα των

πιο κακοφωτισμένων και αποπνιχτικών καφενεύων, εκεί που η ζωή βιώνεται δύσκολα και με πάθος, με αγωνία και με εντυπωσιακές εξιστορήσεις. Κουβαλούσε τη σοφία της αγνής λαϊκότητας, έδινε φωνή στα πιο γνήσια δημοκρατικά ένστικτα, εξυμνούσε τον έρωτα και τη ζωή. Με τσιγάρο, Jameson και τη μελαγχολική γοητεία του, συνάρπαζε το κοινό των ακροάσεών του σαν λαϊκός παραμυθάς.

Θυμάμαι στην Κομοτηνή, σε παρουσίαση των «Ανθρωποφυλάκων», ένα παλιό στέλεχος του ΚΚΕ να παραδέχεται πως θα φάει κατσάδα που ήρθε να τον δει, αλλά δεν γινόταν να μην έρθει. Δύο κόσμοι, αντίθετοι, παράλληλοι. Θυμάμαι, στην Κομοτηνή πάλι, στο 11^ο Αντιεξουσιαστικό Φεστιβάλ που διοργανώναμε ως Αντιεξουσιαστική Κίνηση, την ομιλία του για την άμεση δημοκρατία. Αργός χείμαρρος. Για να αποδείξει τη θέση ότι όταν όλα είναι ομοιόμορφα έχουμε ολοκληρωτισμό, έκανε την πιο γοητευτική και συνειρμική ομιλία που έχω παρακολουθήσει. Με ένα μπουκάλι Jameson και μπόλικες συναισθηματικές εξάρσεις μας τραγούδησε της πικροδάφνης τον ανθό, έκλαψε, γέλασε. Δεν ήταν όμοιος με κανέναν άλλον. Ήταν απλά ο Περικλής. Θυμάμαι τη σκεβρωμένη αλλά συνάμα αγέρωχη κορμοστασιά του στα κάτεργα της ΕΑΤ-ΕΣΑ να παρουσιάζει στον κόσμο κάθε σπιθαμή του ανθρώπινου πόνου που χώρεσε εκεί μέσα. Η παρουσία του εκεί μπορεί να εκληφθεί μόνο ως νίκη της ζωής και της ελευθερίας απέναντι στον ολοκληρωτισμό και το θάνατο.

Όταν ξαναβγούμε εκεί έξω κι επανέλθει η ροή της κοινωνικής ζωής, θα ξέρουμε πως δεν είναι πια εδώ. Τι πιο κοινότυπο κι αληθινό να πούμε απ' το ό, τι θα ζει μες στους αγώνες μας για μια ζωή ελεύθερη, ανθρώπινη, δημοκρατική, πολυσήμαντη και πολύχρωμη; Προς το παρόν σε αποχαιρετώ, Σύντροφε Περικλή, με ένα μοιρολόι πωγωνίσιο και την υπόσχεση πως τα λαϊκά μας γλέντια θα είναι πάντοτε φασαριόζικα και συναρπαστικά και οι πολιτικοί μας αγώνες πεισματικά αδέσμευτοι, αυτόνομοι και δημοκρατικοί.

Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος (Μέρος Δεύτερο)

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί την δεύτερη και τελευταία από τις εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Βιβλιοπαρουσίαση του τόμου “Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος” (Εκδόσεις Πανοπτικόν, 2019), στα πλαίσια της πρώτης μέρας του Urban Fest, στον Ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο Αλιμούρα, στα Ιωάννινα, στις 4/10/19.

του Βασίλη Καραπάνου

Όταν παρουσιάζεται ένα βιβλίο – ανθολόγιο κειμένων με αναφορά σε γεγονότα και καταστάσεις προγενέστερες των ημερών μας κατά πολύ, τουλάχιστον ενός αιώνα πριν, υπάρχει κάπου η διερώτηση στο μυαλό μας αν γίνεται από λόγους ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος ή αν, πράγματι, η ενασχόλησή μας μαζί του έχει κάτι να μας προσφέρει στο τώρα.

Η φλογερότητα κι η επαναστατικότητα των κειμένων του Γκούσταβ Λαντάουερ μπορεί να δώσει από μόνη της την απάντηση, όπως φυσικά και τα εξαιρετικά κι ενδελεχή επίμετρα, που περιλαμβάνονται στην έκδοση του βιβλίου από τις εκδόσεις Πανοπτικόν. Θα πρόσθετα, ότι εξορισμού, η αναρχική κριτική στο κράτος και στο κεφάλαιο, καθώς και η ευρύτητα πνεύματος που διακρίνει ιστορικές φυσιογνωμίες του αναρχικού χώρου όπως ο Λαντάουερ, κάνουν την ανάγνωση ενός τέτοιου βιβλίου τουλάχιστον σημαντική.

Αλλά πραγματικά, τόσους αιώνες ανθρώπινης ιστορίας, ξεμπερδέψαμε άραγε ποτέ με την εξουσία των λίγων πάνω στους πολλούς; Ξεμπερδέψαμε μήπως με τη χειραφέτηση του ατόμου, κατακτήσαμε τη δυνατότητα να είμαστε όλοι και όλες ίσοι και ίσες, για να απορρίπτουμε ως αναχρονιστικά τέτοια βιβλία;

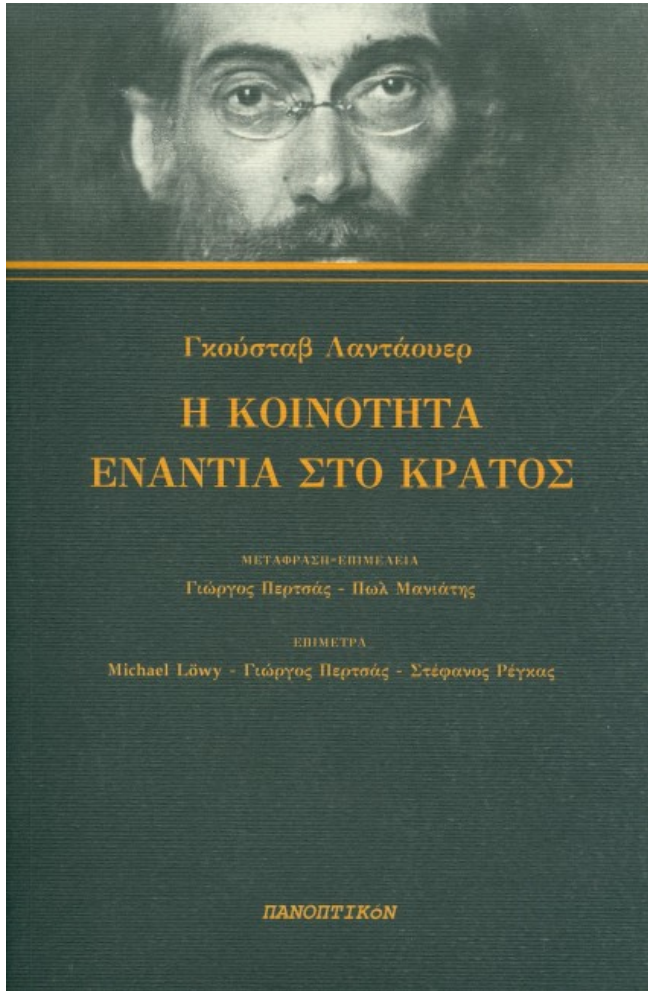
Ο Γκούσταβ Λαντάουερ, με τα κείμενά του αυτά αποδεικνύει πως αυτά και άλλα τόσα ζητήματα, τα συναντάμε διαρκώς και η κοσμοθεώρησή του κατέχει μία ιδιαίτερα σημαντική θέση μεταξύ των κορυφαίων αναρχικών στοχαστών.

Τα κείμενά του, θα λέγαμε, διέπονται από μία κυρίαρχη έννοια, η οποία διαπερνά σε μεγάλο βαθμό και την αντίληψή του για τον άνθρωπο. Πρόκειται για την έννοια της σχέσης, η οποία αποκτά κυρίαρχο και ειδικό βάρος και υποκαθιστά την αιτιοκρατία. Ο Λαντάουερ, ορίζει το κράτος ως μία σχέση, δηλαδή ως μία πραγματικότητα που συγκροτείται από όλους τους ανθρώπους μέσω των πράξεων, των παραλείψεων και των επιθυμιών τους. Στη σελίδα 9 του βιβλίου διαβάζουμε τον εξής ορισμό :

«Το κράτος είναι μια σχέση, ένας τρόπος σύνδεσης μεταξύ των ανθρώπων, είναι ένας τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι συμπεριφέρονται ο ένας απέναντι στον άλλον· μπορεί να καταστραφεί μέσα από τη δημιουργία διαφορετικών σχέσεων, με το να συμπεριφέρεται διαφορετικά ο ένας προς τον άλλο»

και στη σελίδα 10 *«Εμείς, που έχουμε αυτοαιχμαλωτιστεί στο απολυταρχικό κράτος, θα πρέπει να δεχθούμε την αλήθεια : εμείς είμαστε το κράτος και θα είμαστε αυτό για τόσο καιρό όσο δεν γινόμαστε κάτι διαφορετικό, όσο δε δημιουργούμε τους θεσμούς μια πραγματικής κοινότητας και κοινωνίας των ανθρώπων».*

Από αυτόν τον ορισμό, αλλά και από άλλα σημεία στο ίδιο βιβλίο, φαίνεται ότι ο Λαντάουερ δίνει μία διαφορετική κατεύθυνση στην ανθρώπινη συμπεριφορά, υποστηρίζοντας ότι εν τέλει το κράτος είναι αυτό που είναι, επειδή εμείς είμαστε αυτό, επειδή εμείς αποφασίζουμε να το διαιωνίσουμε, επειδή εμείς δεν αποφασίζουμε να το ανατρέψουμε. Κάτι το οποίο αναφέρει και για κάθε άλλη εγκαθιδρυμένη σχέση, επινοημένη και άρα δυνητικά ικανή να καταργηθεί από τους ανθρώπους, όπως για παράδειγμα το κεφάλαιο.

Παρά το γεγονός ότι ίσως σφάλλει όταν αναφέρει το κράτος ως σχέση με την ενεργητική και μόνο έννοια για το κάθε άτομο εντός του, καθώς λαμβάνει υπόψη τη δική του ιστορική πραγματικότητα και τη δική του εικόνα για το δικό του κράτος σε εποχή μεγάλων επαναστατικών διεργασιών, αφού εξίσου ή ακόμα περισσότερο σημαντικό είναι το ζήτημα του κρατικού ελέγχου και της καταστολής, ο εξαναγκασμός δηλαδή που δεν έχει να κάνει καθόλου με τη συναίνεση του πληθυσμού αλλά με την υποταγή, παρόλα αυτά η θέση του μοιάζει περισσότερο να προσπαθεί να

αφυπνίσει μία υφέρπουσα δύναμη που ενυπάρχει στο κάθε άτομο ξεχωριστά. Έννοιες τόσο βαθιά ριζωμένες στις κοινωνίες, όπως το κράτος και το κεφάλαιο, μοιάζουν σε πολύ κόσμο αλλά και στην κυρίαρχη αφήγηση να προϋπάρχουν της ανθρώπινης ιστορίας και δημιουργίας, μοιάζουν έννοιες εγκαθιδρυμένες μαγικά ή μεταφυσικά, που δεν αμφισβητούνται ούτε γίνεται να καταργηθούν.

Βάζοντας το άτομο μπροστά και αναγνωρίζοντας το ρόλο που μπορεί να παίξει στη ζωή του και στις ζωές των άλλων, το καθιστά ενεργητικό υποκείμενο τόσο της καθεστηκυίας τάξης όσο και της ριζικής αμφισβήτησης και ανατροπής της.

Πρέπει να τονισθεί εδώ η αντίληψη που έχει για το άτομο. Ανατρέποντας τη σχέση της αιτιότητας μεταξύ των αλληλένδετων γεγονότων της ιστορικής ροής που καθιστά το υποκείμενο κομμάτι και προϊόν μίας δεδομένης κοινωνίας μέσα στην οποία μεγαλώνει και μαθαίνει να ζει, ο Λαντάουερ διακρίνει μία μυστικιστική

δύναμη που βρίσκεται καταχωνιασμένη στην ύπαρξη του κάθε ατόμου. Πρόκειται για μία συμπαντική, υπολανθάνουσα μνήμη που ενσωματώνεται σε κάθε άνθρωπο και της οποίας, στη συνέχεια, γίνεται φορέας και μπορεί να την ενεργοποιήσει επιστρέφοντας σε αυτήν, δηλαδή επιστρέφοντας στον ίδιο του τον εαυτό. Γι' αυτό αναφέρει συχνά ότι ο άνθρωπος πρέπει, για να επαναστατήσει, να δει μέσα του και να διαυγάσει την επαναστατική ορμή που κουβαλάει προαιώνια μέσα στον ίδιο του τον εαυτό. Με αυτό το σχήμα, όπου το μερικό, δηλαδή το άτομο, είναι και όλον, δηλαδή κόσμος, ο Λαντάουερ δεν προτείνει τον αποχωρητισμό, αλλά ξεκινώντας από την εσωτερική ορμή του ατόμου, ή τη φυσική του τάση για εξέγερση που θα έλεγε και ο Μπακούνιν, κοιτάει προς την κοινωνία και συνενώνεται με τα άλλα άτομα με σκοπό να επαναστατήσει απέναντι στην εξουσία και την αδικία.

Από τη μία, λοιπόν, αναγνωρίζει το άτομο ως κύριο και βασικό μέρος από το οποίο ξεκινάνε όλα. Ορισμένες φορές, βέβαια, τον διακρίνει ένας ελαφρύς ελιτισμός ως προς το ποιοι μπορούν πραγματικά να ηγηθούν μίας επανάστασης, οι οποίοι είναι κάποιοι λίγοι κατ' αυτόν συνειδητοποιημένοι που θα δώσουν το έναυσμα και το όραμα στην υπόλοιπη κοινωνία, πέφτοντας έξω μάλιστα στην εκτίμησή του ότι ο αναρχισμός δεν μπορεί να είναι ένα μαζικό κίνημα στην εποχή εκείνη, από την άλλη αναγνωρίζει τη σημασία της κοινωνικής επανάστασης και θεωρεί ότι η κοινωνία προϋπάρχει του ατόμου και γι' αυτό οφείλουμε να κοιτάμε προς αυτήν.

Πώς, όμως, θα επιτευχθεί η κοινωνική αλλαγή; Και προς τα πού θα κατευθυνθεί; Προς μία άλλη εξουσία; Προς την πρόοδο και την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, κατά τον Μαρξ; Ή μήπως προς τον κοινοτισμό;

Για τον Λαντάουερ δεν υπάρχουν έτοιμες λύσεις και καμία συνταγή επαναστατική δεν μπορεί να οδηγήσει στο τέλος της ιστορίας. Πολύ ενδιαφέρον απόσπασμα από το βιβλίο του Έκκληση για Σοσιαλισμό βρίσκουμε στο επίμετρο του Στέφανου Ρέγκα (σελ. 114) όπου αναφερόμενος στην ιστορία λέει : «δεν αποτελείται

ούτε από ανώνυμες διαδικασίες ούτε μονάχα από τη συσσώρευση πολλών μικρών μαζικών γεγονότων και παραλείψεων· για εμάς οι φορείς της ιστορίας είναι πρόσωπα και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο όντα υπαρκτά και υπεύθυνα». Αρνούμενος κατηγορηματικά τη μαρξική αντίληψη για την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, για το αναπόφευκτο της ανατροπής του καπιταλισμού από τον κομμουνισμό και θεωρώντας χρεωκοπημένη την αντίληψη ότι ένα συγκεκριμένο ιστορικό υποκείμενο (προλεταριάτο) θα κάνει την επανάσταση, θέτει τον σοσιαλισμό ως το πραγματικό, καθολικό αλλά και καθημερινό διακύβευμα. Όπως λέει χαρακτηριστικά στη σελίδα 35 του βιβλίου : «Ο σοσιαλισμός δεν είναι ένας σκοπός που προϋποθέτει μέσα. Ο σοσιαλισμός είναι δράση που φέρει εντός της τους σκοπούς της».

Ο σοσιαλισμός, δηλαδή, για τον Λαντάουερ δεν είναι η τελική νίκη ούτε ο σκοπός. Ο σοσιαλισμός είναι η καθημερινή διαδικασία δημιουργίας ενός άλλου κόσμου που φέρνει εντός του όλα τα επαναστατικά ζητήματα, είναι η προεικόνιση της κοινωνίας που θέλουν τα εξεγερτικά υποκείμενα. Ο σοσιαλισμός και η επανάσταση εγκαθιδρύονται καθημερινά μέσω της πράξης, μέσω του ζωτικού χώρου που κερδίζουν από την εξουσία, παραδειγματίζοντας και παίρνοντας μαζί τους το σύνολο της κοινωνίας που υφίσταται καταπίεση. Ο σοσιαλισμός είναι βίωμα και γι' αυτό μπορεί να πετύχει σε διαφορετικά μέρη, με διαφορετικές χρονικότητες και διαφορετική ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Άλλωστε, για τον Λαντάουερ, «Η αναρχία δεν είναι ένα άψυχο σύστημα ετοιμοπαράδοτων σκέψεων. Η αναρχία είναι ζωή· η ζωή των ανθρώπων που έχουν απελευθερωθεί από το ζυγό» (σελ. 19 του βιβλίου), όπου με τον όρο αναρχία αναφέρεται η μετέπειτα του σοσιαλισμού κατάσταση.

Πριν το κλείσιμο της εισήγησης, αξίζει να διαβαστεί ένα εκπληκτικό σημείο από το κείμενο «Μην μάθετε την Εσπεράντο», που αφορά την οξυδερκή κριτική του Λαντάουερ στην τεχνητή γλώσσα Εσπεράντο που επινοήθηκε από τον Πολωνό Zamenhof ως μέσο για την προώθηση της παγκόσμιας ειρήνης : «*Θυμάμαι το συνέδριο αναρχικών στη Ζυρίχη το 1893. Εκεί μίλησε ο Ιταλός*

σύντροφος Μολινάρι. Μεγαλειώδης, φλογερός, άγριος, με εξαιρετικά εντυπωσιακές κινήσεις των χεριών, με επιβλητικές εκφράσεις των ματιών και των μυών του προσώπου. Από το μεγαλειώδες ξέσπασμα αυτού του παθιασμένου ανθρώπου, τα λόγια του οποίου έρρεαν και άφριζαν σαν καταρράκτης, δεν κατάλαβα ούτε λέξη. Μετά, τα λόγια αυτά μεταφράστηκαν στα γερμανικά, από τον μακαρίτη σύντροφο Κόρνερ, με τον δικό του ήπια παθιασμένο τρόπο. Και τότε κατάλαβα τα πάντα· όχι μόνο τη θυελλώδη, αξιαγάπητη, έκδηλη μανία του ιταλού, αλλά και τη βαθύτερη, συγκρατημένη, μελαγχολική ηρεμία του μεταφραστή του. Και μόνο η σκέψη ότι ο Μολινάρι θα μιλούσε στην Εσπεράντο φαντάζει ως μια απίστευτα κωμικά παράσταση. Έτσι, θα έχανα ένα βίωμα, ένα κομμάτι ζωής. Και πόσο καλά καταλάβαμε τότε ο ένας τον άλλον, γερμανοί, γάλλοι, άγγλοι, ιταλοί!». Ίσως, μία από τις πιο εντυπωσιακές περιγραφές διεθνιστικού πνεύματος...

Τελικά, ο Λαντάουερ είναι φορέας ενός αναρχικού λόγου που απεχθάνεται τον ντετερμινισμό και την πίστη ότι όλα προβλέπονται αν απλώς βρεις την κρυφή εξίσωση που δένει τον κόσμο, εναντιώνεται στην πρόοδο για χάρη της κοινότητας, η οποία αποφασίζει μόνη της για το τι πρέπει να κάνει. Μίας κοινότητας συνεκτικής και δεμένης με τα ενεργά άτομα που την απαρτίζουν, μίας κοινότητας όμως που δεν χωράνε διαχωρισμοί και ιεραρχίες, ούτε αποκλεισμοί όπως στις ρομαντικές κοινότητες των Γερμανών εθνικοσοσιαλιστών. Κι έχει σημασία αυτό, διότι πράγματι ο Λαντάουερ θα μπορούσαμε να πούμε ότι προτείνει την κοινότητα ως την ύστατη προσπάθεια της κοινωνίας να αντισταθεί στην καθολική επικράτηση του φαντασιακού της προόδου, να αντισταθεί στην ομογενοποίηση που αυτή παράγει, αντικαθιστώντας την ιδιαιτερότητα της εκάστοτε κουλτούρας με έξωθεν και άνωθεν επιβαλλόμενα ήθη και έθιμα. Η κοινότητα αυτή, παρότι περιέχει μεγάλη δόση ρομαντισμού, κοιτάει προς την επανάσταση, προς την εξισωτική κοινωνική αλλαγή που καθιστά τα άτομα ενεργά υποκείμενα των αποφάσεων που αφορούν της ζωή τους, αμφισβητεί δηλαδή πρωταρχικά την εξουσία των λίγων προς τους πολλούς και δεν επιδιώκει την εγκαθίδρυσή της με εθνικά ή θρησκευτικά κριτήρια, αλλά με αντιεξουσιαστικά,

επαναστατικά και ταξικά.

Τελικά, για τον Λαντάουερ το ενοποιητικό Πνεύμα, που τόσο χρησιμοποιεί ως έννοια στα κείμενά του, δεν είναι μία αόρατη θεωρησιακή μπούρδα ή ένα ιδεαλιστικό παραμύθι, αλλά η ίδια η ζωή, η ίδια η κοινότητα του συλλογικού πράττειν, που χωρίς βεβαιότητες προχωρά δημιουργώντας τις συνθήκες της πραγματικής και από τα κάτω ύπαρξής της.